

It has been proven that the nature of the social danger of the acts in question is such that it justifies the criminalization of any intentional manifestations of the relevant behavior.

Having analyzed the official statistical information on the prevalence of the researched act, it was established that the establishment of criminal liability for the unauthorized dissemination of military information also fully corresponds to the principle of the relative prevalence of the criminalized act.

It is argued that the limitation of the constitutional right to disseminate information implemented by the Law of March 24, 2022 was caused by the objective necessity of criminal law protection of such highest social values as life, health and safety of a person, and national security, the need for protection of which becomes priority especially in wartime conditions.

It is noted that today, not for the first time at the regulatory level, threats to the national interests of man, society and the state in the information sphere included the unauthorized dissemination of any information, taking into account that, it is concluded that the establishment of criminal liability for the unauthorized dissemination of military information corresponds to the main directions existing state policy in this area.

Based on the results of the writing of the article and all the provisions substantiated above, a general conclusion is made that the decision of the domestic parliamentarians to establish criminal liability for such an act as the unauthorized dissemination of military information was socially determined and is consistent with all the social and socially developed in the criminal law doctrine – psychological principles of criminalization.

Keywords: *information, unauthorized distribution, crime, criminal liability, criminalization, principles of criminalization, public danger, aggression, war, martial law.*

УДК 344.22

DOI 10.31558/2786-5835.2023.2.18

Головчук Віталій Анатолійович,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ ПРОТИ УКРАЇНИ

У статті виділяються кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України, не за родовим об'єктом кримінальних правопорушень, а за кримінально-правовою характеристикою розглядуваних кримінальних правопорушень, як у випадку з корупційними кримінальними правопорушеннями та кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією. Розглянуто ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України.

Пропонується систематизувати поняття «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни», «збройна агресія проти України», «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави», «збройна агресія Російської Федерації», «збройна агресія Російської Федерації проти України». Розглянута можливість використання терміна «збройна агресія проти України», який подається у статті 1 Закону України «Про оборону України» та внесення відповідних зміни до частин першої, четвертої статті 43-1, частини другої статті 297, статті 435-1, частин першої, другої статті 436-2 Кримінального кодексу України.

Вказується на необхідність доповнення статті 43-1 КК України примітками, в яких потрібно нормативно визначити поняття «збройна агресія проти України» та «кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України».

Ключові слова: війна, збройна агресія, кримінальний кодекс, кримінальні правопорушення, Україна.

Постановка проблеми. З початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України та захопленням Криму і частини Донбасу правоохоронні органи щоденно зіштовхуються з особливостями кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень, які пов'язані із збройною агресією проти України.

Під час кваліфікації кримінальних правопорушень, які пов'язані із збройною агресією проти України, є необхідність виділи ознаки, за якими згадані кримінальні правопорушення відмежовуються від інших суспільно небезпечних діянь. Для цього, насамперед, потрібно визначити поняття «кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України», та ознаки розглядуваних кримінальних правопорушень. Вказаним питанням присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що це питання стало актуальним після подій 2014 року – захоплення Криму та частини Донбасу, – йому не приділялось достатньо уваги. Лише в 2022 році наукова спільнота почала звертати увагу на кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України.

Окремим питанням кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України, приділяли увагу такі вчені: О. О. Кваша, Р. О. Мовчан, О. В. Скрипнюк та деякі інші науковці. Водночас сьогодні відсутнє визначення кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України, або інші визначення, які б виділяли ці кримінальні правопорушення у структурі злочинності. Відповідно не були розглянуті й ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України.

Постановка завдання. У цій статті ставиться мета комплексного підходу до визначення поняття кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України, та їх ознак. Для досягнення поставленої мети статті необхідно виконати такі завдання: запропонувати визначення кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України; розглянути ознаки цих кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. У двадцяти розділах Особливої частини КК України [1] передбачається двадцять видів кримінальних правопорушень, які об'єднані між собою родовими об'єктами.

Для забезпечення миру і безпеки людства, охорони конституційного устрою України, довкілля, громадського порядку та громадської безпеки, прав і свобод

людини і громадянина, власності від кримінально-протиправних посягань, пов'язаних із збройною агресією проти України, а також запобігання зазначеним кримінальним правопорушенням, необхідно виділити зазначені кримінальні правопорушення в структурі КК України не за родовим об'єктом кримінальних правопорушень, а за кримінально-правовими ознаками розглядуваних кримінальних правопорушень.

Закон України про кримінальну відповідальність знає такі випадки виділення кримінальних правопорушень не за їх родовим об'єктом. Відповідно до підпункту «б» пункту 2 розділу II Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, статтю 45 КК України доповнено приміткою, в якій розкривається поняття корупційних кримінальних правопорушень [2]. Згідно з підпунктом «а» пункту 2 розділу I Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 29 червня 2021 року № 1576-IX, примітку до статті 45 КК України доповнено кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією [3].

Кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України, мають загальні ознаки кримінального правопорушення, притаманні для всіх кримінальних правопорушень, та спеціальну ознаку кримінального правопорушення, яка характеризує розглядувані кримінальні правопорушення.

Загальні ознаки кримінальних правопорушень, пов'язані із збройною агресією проти України, як і будь-які кримінальні правопорушення, включають у себе: суспільну небезпечність, кримінальну протиправність, караність, діяння, винність, суб'єкт кримінального правопорушення. Суспільна небезпечність передбачає заподіяння істотної шкоди суспільним відносинам, що охороняються законом України про кримінальну відповідальність, або реальну можливість заподіяння такої шкоди кримінальним правопорушенням. Кримінальна протиправність як формальна ознака кримінального правопорушення вказує на передбачуваність його в Особливій частині КК України. Під ознакою караності розуміють загрозу застосування за кримінальне правопорушення покарання, що міститься в кримінально-правових санкціях. Діяння як ознака кримінального правопорушення вказує на вольову усвідомлену активну (дію) чи пасивну (бездіяльність) поведінку (вчинок) особи, що заподіює або ставить під загрозу заподіяння шкоди охоронюваним законом України про кримінальну відповідальність суспільним відносинам. В ознаці винності втілено найважливіший принцип кримінального права – принцип суб'єктивного ставлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння.

ня та його наслідків, тобто відповідальності лише за наявності вини. Цей принцип кореспондується з положеннями частини першої статті 62 Конституція України, яка передбачає, що: «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [4].

У кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із збройною агресією проти України, є певні особливості суб'єкта цих кримінальних правопорушень. Суб'єкт розглядуваних кримінальних правопорушень – спеціальний. Такими суб'єктами кримінального правопорушення є фізичні особи, які приймали рішення та/або розробляли плани (завдання) чи віддавали та/або виконували накази щодо збройної агресії проти України, чи вчиняли насильницькі, та/або корисливі чи корисливо-насильницькі діяння під час збройної агресії проти України. Наприклад, такими особами можуть бути: політичне та/або військове керівництво держави-агресора або іншої держави, яка надає військову допомогу державі-агресору; фізичні особи, які сприяли збройній агресії проти України; військовослужбовці збройних сил або інших військових формувань держави-агресора або інших держав.

Спеціальна ознака розглядуваних кримінальних правопорушень вказує на їх зв'язок із збройною агресією проти України. Для розкриття цієї ознаки є необхідність звернутися до визначення «збройна агресія проти України».

КК України передбачає такі поняття: «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни» (частини перша, четверта статті 43-1), «збройна агресія проти України» (частина третя статті 43-1; частини перша, третя статті 111-1; частина третя статті 114-2; пункт 22 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення»), «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави» (частина друга статті 297), «збройна агресія Російської Федерації» (стаття 435-1), «збройна агресія Російської Федерації проти України» (частини перша, друга статті 436-2), проте не містить визначення цих понять [5, с. 68].

Положення статті 1 (Визначення основних термінів) Закону України «Про оборону України» від 06 грудня 1991 року № 1932-ХІІ розкривають терміни «збройна агресія» та «збройна агресія проти України». Відповідно до вказаної статті: «під збройною агресією розуміється застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій: вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України; блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних

або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах 5–7 статті 1 Закону України «Про оборону України» діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях; дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах 5–8 статті 1 Закону України «Про оборону України»; застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів» [6].

Відтак спеціальна ознака кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України, полягає в тому, що ці кримінальні правопорушення вчиняються під час: а) вторгнення або нападу збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупації або анексії частини території України; б) блокади портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; в) нападу збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; г) засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в пунктах «а», «б», «в» діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях; г) дій іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в пунктах «а», «б», «в», «г»; д) застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів.

З урахуванням наведених ознак можна визначити кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України, як передбачені КК України суспільно небезпечні, винні діяння (дії або бездіяльність), вчинені суб'єктами кримінального правопорушення, які приймали рішення та/або розробляли плани (завдання) чи віддавали, та/або виконували накази щодо збройної агресії проти України, чи вчиняли насильницькі, та/або корисливі, чи корисливо-насильницькі діяння, пов'язані із збройною агресією проти України.

Висновки. Для уникнення різного тлумачення однорідних понять під час кримінально-правової охорони розглядуваних суспільних відносин, необхідно систематизувати поняття «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни», «збройна агресія проти України», «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави», «збройна агресія Російської Федерації», «збройна агресія Російської Федерації проти України». У цьому випадку необхідно взяти за основу термін «збройна агресія проти України», який дається в статті 1 Закону України «Про оборону України», та внести відповідні зміни до частин першої, четвертої статті 43-1, частини другої статті 297, статті 435-1, частин першої, другої статті 436-2 КК України.

Одночасно доцільно статтю 43-1 КК України доповнити примітками, в яких нормативно визначити поняття «збройна агресія проти України» та «кримінальні правопорушення, пов'язані із збройною агресією проти України».

У відповідній примітці 1 до статті 43-1 КК України необхідно зазначити, що під збройною агресією проти України у цьому Кодексі треба розуміти будь-яку з таких дій: а) вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України; б) блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; в) напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; г) засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в пунктах «а», «б», «в» цієї примітки діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях; г) дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в пунктах «а», «б», «в», «г» цієї примітки; д) застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів».

Доцільно у примітці 2 до статті 43-1 КК України закріпити визначення кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройною агресією проти України, як передбачені КК України суспільно небезпечні, винні діяння (дії або бездіяльність), вчинені суб'єктами кримінального правопорушення, які приймали рішення та/або розробляли плани (завдання) чи віддавали, та/або виконували на-

кази щодо збройної агресії проти України, чи вчиняли насильницькі, та/або корисливі, чи корисливо-насильницькі діяння, пов'язані із збройною агресією проти України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#n332>
3. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 29.06.2021 № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#Text>
4. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Головчук В. А. Кримінально-правова охорона національної безпеки в умовах збройної агресії проти України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 66–69.
6. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Vitalii Holovchuk. Concepts and signs of criminal offenses related to armed aggression against Ukraine

This article deals with criminal offenses related to armed aggression against Ukraine, not for the generic object of criminal offenses, but for the criminal-legal characteristic of the criminal offenses, as in the case of corruption criminal and corruption-related offenses. The signs of criminal offenses related to armed aggression against Ukraine are considered.

It is proposed to unify the concept of «armed aggression of the Russian Federation or aggression of another country», «armed aggression against Ukraine», «armed aggression of the Russian Federation or of another state», «armed aggression of the Russian Federation against Ukraine». The article considers the possibility of using the term «armed aggression against Ukraine», which is given in Article 1 of the Law of Ukraine «On Defense of Ukraine» and making alteration to parts one, four of Article 43-1, part two of Article 297, Article 435-1, parts one, two of Article 436-2 of the CC of Ukraine.

It is indicated that Article 43-1 of the CC of Ukraine should be amended with notes in which it is necessary to define the concepts of «armed aggression against Ukraine» and «criminal offenses related to armed aggression against Ukraine».

Note 1 to Article 43-1 of the CC of Ukraine should fix that armed aggression against Ukraine in this Code is any of the following actions: A) violation or attack of the armed forces of another state or group of states on the territory of Ukraine, as well as occupation or annexation of part of the territory of Ukraine; B) blockade of ports, coast or airspace, disruption of communications of Ukraine by the armed forces of another state or group of states; C) an attack of the armed forces of another state or a group of states on the military land, maritime or air forces or civil maritime or air fleets of Ukraine; D) the sending by another state or on its behalf of armed groups of regular or irregular forces carry on acts using of armed force against Ukraine which are so serious that this is equivalent to those listed in paragraphs A, B, and C of this note to actions, including the significant participation of a third state in such actions; E) the actions of another state (states) which allows

using its territory by that third state (states) for the commission of the acts referred to in paragraphs A, B, C, D of this note; F) using of units of the armed forces of another state or a group of states that are on the territory of Ukraine in accordance with to international treaties concluded with Ukraine, against a third state or a group of states, other breach of such treaties, or extending stay of these units on the territory of Ukraine after the termination of these treaties.

Define in note 2 to Article 43-1 of the CC of Ukraine criminal offenses related to armed aggression against Ukraine, as provided by the CC of Ukraine socially dangerous, guilty acts (acts or omissions) committed by the subjects of a criminal offense who made decisions and/or developed plans (tasks) or gave, and/or executed orders for armed aggression against Ukraine, whether committed violent, and/or mercenary, or mercenary-violent acts related to armed aggression against Ukraine.

Keywords: war, armed aggression, criminal code, criminal offenses, Ukraine.

УДК 343.9

DOI 10.31558/2786-5835.2023.2.19

Кавун Сергій Миколайович,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри конституційного,

міжнародного і кримінального права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ДНК-АНАЛІЗ: МІСЦЕ І РОЛЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

У дослідженні подана інформація про історичні аспекти формування молекулярно-генетичного аналізу як наукового відкриття. Наведено основні (ключові) аспекти наукових досягнень, що знаходяться в його основі, які почалися з пошуку можливості генного модифікування рослин для гарантування більшого врожаю, а сьогодні забезпечують можливість подальшого розвитку та використання зазначених досягнень як інструментарію для здійснення криміналістичної ідентифікації, із надвисоким відсотком достовірності. Розглянуто місце, роль і значення молекулярно-генетичного аналізу у системі сучасної криміналістичної науки, наявності реальних можливостей та законодавчо обґрунтованих підстав забезпечити отримання чітких відповідей на виклики та питання, які ставить сьогодення. В історичній точності наведено деякі ключові етапи впровадження методу ДНК-аналізу як дієвого інструменту криміналістичної ідентифікації. Враховано законодавче регулювання у частині збору, фіксування, відображення та використання геномної інформації людини у нашій країні. Із методологічного боку, в основі дослідження закладено системне бачення, яким поєднано принцип історизму та об'єктивності з позиції наукового пізнання, критично-вибірковий та структурно-системний підхід стосовно літературної бази роботи та достовірності джерел інформації. Специфіка та відносна новизна досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу, який у свою чергу створює передумови для відслідковування шляху з моменту відкриття наукового поняття «ДНК» до криміналістичної ідентифікації біологічних слідів під час розслідування злочині, в умовах сьогодення. Важливість та дієвість ДНК-аналізу саме у якості новітньої криміналістичної техніки, необхідність поглиблення наявних знань та методологічних підходів, використання передових досягнень сучасної науки та досвіду низку країн, які поставили на озброєння криміналістів ще більш досконалі методи дослідження геномної інформації, – дають змогу дійти висновку про необ-